

Losoncz Alpár

A FORMAKERESŐ ELLENÁLLÁS

Társadalomkritikai tanulmányok

- © Losoncz Alpár, 2020
- © Kocsis Árpád, 2020
- © Radics Viktória, 2020
- © Tóth Szilárd János, 2020
- © Forum, 2020
- © Napvilág, 2020

ELŐSZÓ HELYETT

Az itt következő szövegek legnagyobb részét felkérésre írtam, valamelyest alkalmazkodva a kormeghatározottsághoz. Márpedig, a kor tapasztalatrendszerét a válság, pontosabban a „krízis zsargonjelentései” övezik. A válság korlát, méghozzá belső korlát. És ez a helyzet képezi az írások közös nevezőjét.

Meghasonlottság, irányvesztettség, kizökkent világ – ezek a válság szokványos aspektusai, amelyek arra hivatottak, hogy figyelmeztessenek: a törekeny kollektív élet folytonosságába töréstapasztalatok ékelődnek. Amit természetesnek hiszünk, korántsem az.

A ciklikus válság, a mélybe nyúló disszonancia, vérbő modern vonatkozásokat testesítenek meg. Eközben ellentétes irányú gondolati mozgások érintkeznek egymással. Így a reflektált konzervatív azt tapasztalja, hogy a totalizálódás irányába mozgó kapitalizmus „kreatív rombolása” szétzilálja a tekintélyként, az értelemforrásként posztulált tradíció szöveteit, leértékeli a hagyományos hatalmakat, vagy éppenséggel újrashasznosítva a tőke értékesülésének szolgálatába állítja azokat. A hagyomány csak meghasonlott formában létezik. Vagy az történik, hogy a kapitalizmus logikája szerint újraforgatják a vallás elemeit, és a „hit nélküli hit múzeumait” (Certeau) hozzák létre. Radikális oldalon, mint Marx esetében, a válság immanens jellegű, és ismételten felbukkanó folyamata a szerkezeti determinációkból hámozható ki: az eljárás része, hogy a tőkés logika teljessé válása, a kapitalista totalitás kirajzolódása csak a válság révén válik lehetségessé. A totalitás ára, hogy a válság konstitutív jellegű. De figyelemre méltó, hogy a válságfogalmat már korán artikuláló Engels kapitalizmust bíráló lendületének része, hogy a konzervatív Carlyle-t tekinti segítőtársnak, és egyébként későbbi fordulataiban is tetten érhetőek a carlyle-i megfogalmazások.

Úgy tűnik, hogy szinte soha nem volt ennyi beszéd a válságról. Ugyanakkor a többletbeszéd ellenére soha nem voltunk ennyire bizonytalanok a válság hatókörreit, magyarázóerejét és stratégiai aspektusait illetően. A folytonos és vég nélküli válság-utalások nem a bizonytalanságunkat jelzik-e? Nem egy olyan válságkép-let kereteiben őrldünk-e, amely már eleve megszelídített, azaz minden tét nélkül való, vagyis csak a tehetetlenség elleplezésére szolgál?

Valójában, a be nem fejezett válság (2007–2008) kirobbanása óta a hullámzó nyugtalanság újra és újra felüti a fejét. Már-már közhelyszámba megy, hogy a kapitalizmus a válságok közvetítésével újíttja fel magát, hogy irányítási technológiáival képes a maga javára, önnön fennmaradására fordítani a válságfolyamatokat. A válság révén a tőkés rendszer újrafogalmazza magát, és ismét-ten megkezdi végtelen munkáját. Mindez megrendíti a modern-ség beállítottságát, miszerint a válság nemcsak a kritika szárnya-lásához kapcsolódik, de a forradalom előcsarnoka is. Ám az az újabb tapasztalat is hozzánk tartozik, hogy az időben szétterülő válság nem a robbanás képletét követi, azaz nem múlik el, hanem metasztázisok, szövödmények révén mindenütt gyökeret ver. Ez a fejlemény jellemzi a mai helyzetet: kommentátorok tömkelege a következő válságot várja, miközben az előző sem érkezett el vég-pontjához. Vagyis ezen intervallumszerű helyzetben egybemo-sódnak a válság és a nem-válság folyamatai, miközben pedig a válság normalizálódik.

A kapitalizmus (hogy ezt a zsurnaliszta fogalmat használjam, noha a tőkés termelési mód lenne a pontos kifejezés) az ebek har-mincadjára jutott, olvassuk megannyi helyen, fényévnnyire eltávo-lodott az érdemalapú liberalizmus eszményképétől, erőviszonyai szisztematikusan gerjesztenek alantas késztetéseket, éltető esz-méje pedig összeroppant. Még olyan, a kapitalizmusért aggódó értelmezők is akadnak, akik úgy gondolják, hogy a végbement torzulás mértéke kérdésessé tette, hogy egyáltalán kapitalizmus-ban élünk-e. Ez valamilyen fattyú-variáció, mondják, kétségte-len, hogy a kapitalizmus működik, masinériája továbbra is ontja magából a friss árukat, és szisztematikusan ingerli a vágyház-

tartást, tágra nyitja az ajtókat a végtelen vágykielégítés előtt, de a hanyatlás mélyebben rejlik, és ez valójában megfosztja a tőkés világot legitimációs alapjától, valamint eszmei horizontjától. És folytonosan az a panasz, hogy alig akad valaki, aki immáron a tisztelet hangján beszélne a kapitalizmusról, a cinizmus a mértékadó, amely a „realizmus” nevében, azaz „cinikus realizmusként” szentesíti a megfellebbezhetetlen kapitalizmust, mint egyetlen valóságállappal bíró világállapotot.

A jelenlegi világállapot lehetőségmezejébe valójában többféle tendencia vésődik bele, lett légyen az elhúzódó válság dimenzióegyüttese, a disztópikus módon előrevetített-esztétizált katasztrófa jelentéshalmaza, vagy akár a „meghasonlott utópia” fenoménje. Jellemző, hogy az elmúlt évtized fontos történeteit az ellenállás formakeresése írta: a spanyol indignadosoktól a francia sárga mellényesekig feszül az ív, hogy most csak a legismertebbeket említsen – ezért is tettem kísérletet arra, hogy elemezzem az „ellenállás” vitalista filozófiájának egyes megnyilatkozásait és horderejét. Mit is jelent ma az, hogy az ellenállás megelőzi a hatalmat? Nyilván az (akár az ok híján lévő) ellenállás paradigmája is a modernség legfontosabb tartozékainak egyike – ám nagyon is ismerjük az üresbe futó, a hatalmi rendbe igencsak beleilleszkedő (vagy éppen e rend által ösztönzött konformisztikus) ellenállás tapasztalatát is. Vagyis nem lehet mellőzni azt a kritikát, amely a negativitás ismétlésébe fulladó ellenállásra irányul. Ha strukturális szintre helyezük a kérdést, akkor különös bonyolultságot tapasztalunk: a tőke akkumulációjának ciklusai és a ellenálló jellegű reakció (régies szóhasználattal: osztályharc) között időbeli elcsúszások vannak: az utóbbi „viszonylagos” autonómiával rendelkezik, noha ebből nem azt a következtetést vonom le, hogy a válság lényegtelené válik. Mindenesetre világosan le kell szögezni, hogy a lázadás/ellenállás mozaikja roppant gazdag volt az elmúlt évtizedekben, magában foglalva nemcsak a „neoliberalizált” nyugdíjrendszerrel, vagy az „erőltetett takarékossgal” szembeni élénk ellenkezést, hanem az afirmatív politika, akár a gazdasági kísérletezés aspektusait is. Vagyis olyan kísérletezésekről is szót ejthetünk, amelyek alternatívaszámba mentek. A nyugtalanság

vibrálása, az ellenállás érvényesítése együtt létezett az elmúlt évtized tekintélyelvű uralmi módozataival, az autoritárius neoliberalizmus különféle fajtáival, és egyúttal alkalmazkodott a tőkés gazdaság dinamikájához, például a logisztika térhódításához. Újfajta stratégiák és taktikák rajzolódtak ki így, bizonyítva, hogy a híresztelésekkel szemben nem az apátia és a végzetes lankadság jutott uralomra, valamint azt is, hogy a válság értelmezésében még mindig rejlenek polemikus mozzanatok.

Nem mintha maradéktalanul dicsőíteni kívánnám ezen ellenállási alakzatokat, a „hatékony történelmi cselekvés” azonosításának kísérleteit. És nem mondhatom, hogy az ezeket igazoló reflexiókat maradéktalanul el tudnám fogadni. Létezik egy sor olyan gondolati irányulás, amelyekből nem igazán fogjuk megtanulni, hogy hogyan szervezi a tőke a saját arcára a világot. Adódnak aztán olyan lamentációkba fulladó ellenállási narrációk is, amelyek mérsékelt profitot, zsugorított pénzügyi szférát, megszelídített egyenlőtlenségeket, kedélyes, emberarcú és cinizmusmentes kapitalizmust óhajtának, nem tudva megragadni a tőkés rendszer szerkezeti meghatározottságait. És ezeket a meghatározottságokat kerüli meg a válságtolmácsolásba belebonyolódó ún. baloldali populizmus is. Távol áll tőlem e szintagma szitokszóként, a főszódrú retorikához idomuló, szertartásosan negatív használata. Mégis, kétkedem, hogy a szerkezeti ellentmondásoknak *agonizmusra* való átváltása, az osztályviszonyok szerkezetileg meghatározott determinációjának az örökkön örökké létező oligarchikus relációkra való felcserélése, a *Mi* és az *Ők* reflektálatlan afirmációja eredménnyel kecsegtetne. Csak a strukturális meghatározottságok alapján érthetjük meg, hogy a tőkés társadalom hogyan reprodukálja önmagát – változtatva ugyan építményének egyes kellékeit, újrarendezve a tőkés kategóriák és a kapitalizmus mint társadalmi formáció relációit, ám megőrizve a lényegét immáron több mint kétszáz–kétszázötven éve. És ennek alapján érthetjük meg, hogy dacára annak, hogy sok értelmező a pénzügyi mozgásokra mutat, mint az elfajzás és a regredálás forrására, szerkezeti távlatban a *haute finance* nem eltévelyedés, hanem szükségszerű kifejtlet, nem beszélve arról, hogy korábbi történelmi korszakok

(pl. 1848–1851, Franciaország) is megtapasztalhatták a pénzügyek intenzifikálódását. Ugyanezt válaszolhatjuk a kapitalizmus eszmei horizontjainak kirojtosodásáért aggályoskodó értelmezőknek – nem szükségszerű kifejelet-e, hogy a kapitalizmus erjeszti az eszmét? Nem célját tévesztett-e az aggodalmuk?

Mindeközben a kapitalizmus szerkezeti determinációjára való összpontosítás egy sereg filozófiai döntést igényel. A hozzáférés nem egyszerű, és nem is lehet a kapitalizmusról egy mozdulattal lerántani a leplet. Az ezoterikus (a titokkal teli) és az egzoterikus (a titok nélküli) dialektikáját igényli. Ray Brassier, a kortárs spekulatív realizmus képviselője valahogy úgy fogalmazott, hogy a kapitalizmussal kapcsolatos kínjaink egyike, hogy egyszerre van jelen az a tény, hogy gyakorlati/valós elvonatkoztatások révén működik, és az, hogy fogalmi elvonatkoztatások révén közeledhetünk hozzá.

A kapitalizmus: történelmi alakulat. És az a beállítottság, amely nem feltételezi az ideologikusan természetként tételezett (tőkés) társadalom-történelem meghaladását, nem is érdemel figyelmet. Csak az a gondolkodás kecsegtet valamivel, amely hajlandó feltörni a jelen hatalmi vonatkozásainak pecsétjét, és a jellel eltökélten polemizálva mutat fel eleddig bejáratlan utakat. A kapitalizmus ugyanakkor több a történelmi meghatározottságainál: olyan végpontként érvényesíti magát, amely visszafelé nézve átírja az egész általunk ismert történelmet, visszatekintő módon kezdeteket teremt. Ezenkívül a korszerűsített biopolitikával együtt olyan mértékben diszponál antropológiai és ontológiai mozzanatok felett, hogy kihív minden vonatkozó értelmezést. Ha még elképzelhető a bírálata, akkor az nem hüvelyezhető ki csupán a jelen determinációiból, hiszen e kritika, ha úgy tetszik, mint minden figyelemre méltó filozofikus reflexió, „önmaga oka”. Mégis, ez nem jelenti azt, hogy kivetítése, a történelmet megnyitni szándékozó magatartásformái a történelem felett lebegnének. Igazságát a történelemben, noha a létező történelem ellenében kell demonstrálnia. És ezzel kapcsolatos, hogy nagy figyelemmel kísérem a különféle ontologizáló „általános ökonómiákat”, amelyek Georges Bataille-től Catherine Malabou-ig ívelnek – utóbbi,

a kortárs Hegel-értelmezés jelentékeny személyisége, úgy véli, ezúttal Heideggerhez kapcsolódva, hogy maga az ontológia az ökonómia, még hozzá valamilyen eredendő cirkuláció formájában, ami odáig vezet, hogy kiegyenlítődik a kapitalizmus és a metafizika (a kapitalizmusból ered a metafizika, vagy a metafizikából a kapitalizmus?!). Továbbá, nagy érdeklődéssel értelmezem az olyan olvasatokat (Agamben stb.) is, amelyek a gazdaság modern önállósulásának keresztény gyökereit vizsgálják, és azt kutatják, hogy milyen fordulat vezetett a keresztény jelentéseknek a tőkés rendszerbe való átfordulásához, azaz valamifajta transzszubsztancializációhoz (a tőkés rendszer katolikus/protestáns, ahogy Marx híres állítása jelzi, azaz a pénzügyi rendszer katolikus, a hitelrendszer pedig protestáns). Azért vitatkozom, mert nem vagyok meggyőződve arról, hogy ezen okfejtések helyettesíthetők vagy kiiktathatók azokat a fejtegetéseket, amelyek a kapitalizmus szerkezeti determinációi mentén megvalósuló társadalmi szintézisek elemzésével kapcsolatosak. Példának okáért, hiába ismételtjük a lényegében mutáns neoliberalizmus elleni filippikákat, ha közben idegenkedünk a mélyszerkezet vizsgálatától.

Megpróbálom e könyvben azonosítani a frontvonalakat, még hozzá a polemizáló válságtolmácsolás fényében. Még azok sem értenek egyet, akik fenntartják a radikális gondolat alapfeltételét, miszerint a tőke nem technikai konstelláció, hanem hatalmi viszonyok lenyomata. Így az egyik nyomatókos elgondolás, amellyel polemizálok is, hogy nem is áll fenn a tőke, mint egy megcsontosodott-stabilizált-elkülönülő társadalmi viszonylat kifejeződése; nem is lehetséges szembenézni a tőkével, hiszen aki a tőkével konfrontálódik, lényegében saját magával néz szembe. Aki a tőkével veszi fel a harcot, saját gyengeségével küzd kétségbeesetten. A tőke uralma: az önvonatkozás gyengesége, a gyatra önmagunkság (*self*) visszfénye. Ezzel áll szemben a tőke azon elgondolása, amely olyan autonóm önvonatkozású erőt pillant meg benne, amely „*ex nihilo* terem”. Ennek okán folytatok aztán vitát a baloldali techno-utópia képviselőivel, akik minden értékelhető korbírálat ellenére hajlamosak elfelejteni, hogy az ünnepezt digitális technológiák beleágyazódnak a tőke körforgásába, és

hogy ellentmondások pillanthatók meg a digitális tőke és a digitális munkaerő között. Noha nagy tisztelettel szólok a radikális vitalizmus, és egyáltalán a vitalista ellenállás olyan képviselőiről, mint Michel Foucault, Gilles Deleuze és Antonio Negri, mégis vitapontokat sorakoztatok fel, amelyek végeredményben mindig a szerkezeti meghatározottságokkal kapcsolatos hiányosságokra utalnak. Rokonszenvem irántuk akkor a legerősebb, amikor a dialektikaellenes vitalista immanencia filozófusainak horizontján felcsillan, ahogy ők mondják: „a transzcendencia, de az ellenállás formájában” – ám ez sem jelenti azt, hogy minden gondolatukat igazolni tudnám.

Az „ellentmondások” konstitutív és mindenre kiterjedő szerepének szorgalmazása, valamint a dialektika felmelegítése az elkövetkező írásokban ortodox aspektusokat idéz. Ám ez mégsem felel meg teljesen a valóságnak, ha azt értjük rajta, hogy csak antikvárius témákat ismételünk. Például, az apokrif hagyományokat feltámasztó dialektika/negativitás/ellentmondás-episztémé éppenséggel a jelenkori viták kereszttüzében áll. Mondjuk, Alain Badiou (akinek diagnózisát, miszerint a negativitás válsága sújt bennünket, gyorsan aláírom) nagyszabású kísérletezésbe fogott, hogy felépítsen egy afirmatív dialektikát. Az itt említett spekulatív realizmus másik képviselője, Quentin Meillassoux spekulatív materializmusával, akauzális ontológiájával, a „realitásban” megbúvó ellentmondás feltételezésének elvetésével újra előtérbe helyezi az ellentmondások szituáltságának régi kérdését (hol rögzíthetők az ellentmondások: a gondolkodásban vagy a „realitásban”?; logikai vagy nem logikai okok kezeskednek-e az ellentmondás-mentességért). A dialektika hagyományának utódai közvetítettséget látnak ott, ahol a vitalizmus közvetlenséget szeretne tetten érni. E tradíció örökösei az objektív és a szubjektív közötti ide-oda mozgást rögzítik anélkül, hogy kénytelenek lennének az egyik maradéktalan autonómiáját is elismerni. A vitalizmus viszont, amely olyannyira jelen van a kortárs gondolkodásban, azt hangoztatja, hogy miközben a kritikai-radikális intenció a dialektika nevében a közvetítettséget keresi, maga is megfertőződik a közvetítettel. Az előbbi azonban azt helyezi kilátásba, hogy a

radikalitás hordozója nem áll meg a létező közvetítettségénél, hiszen az ellentmondásokat felülmúló *megszüntetés* gesztusával nem rendeli magát alá a közvetítésnek.

A nem-neutrális társadalomfogalom artikulációjának igénye az első pillantásra úgyszintén egykori vitákból merít, holott nem csak erről van szó: szükségszerű, hogy a kérdés megjelenjen a jelen porondján. Így nem véletlen, hogy a jelenkori (különösen a francia) gondolkodás elszántan vizsgálja a viszonyok/nem-vizonyok kérdéskörét, mindeközben lényeges problémákat érint. Egyébként úgy próbálok állást foglalni, hogy a kapitalizmus nem-tapasztalati értelmezésében kiemelek egy meghatározott nem-viszonyt mint teremtő jellegűt, de a társadalmi viszonyok társiatlanságának távlatában.

Természetesen tudom, hogy mennyire félünk a változástól, félünk boldogságot keresni a tőke által biztosított korlátlan vágymegvalósítás helyett, félünk az önkorlátozástól, és félünk magunkra maradni, inkább az árukábulatra, a kacatokra, a tőkekonform pazarlási formákra és a kábító vágykielégítésre, azaz az uralkodó bőségalakzatokra bízunk magunkat az elégségesség (*suffitientia*) helyett. *Azux* – Jacques Rancière újította fel e régi fogalmat, ezúttal annak fényében, hogy fennállhat a gyűlölet közössége a késő kapitalizmusban. A válság azonban emlékeztet, hogy ott, ahol megingathatatlan stabilitást, megváltozhatatlan folytonosságot látunk, a tőkés világ túlrejét érzékeljük, kontingenciákkal párban járó lehetőségek törnek utat maguknak.

Losonczi Alpár

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Losoncz Alpár 1958-ban született Temerinben, Jugoszláviában. Főleg jogi és gazdaságtani tanulmányokat folytatott az Újvidéki Egyetemen, de érdeklődése már ekkoriban is elsődlegesen a filozófia, illetve azon belül a kritikai társadalomelmélet felé fordult. 1980 és 1983 között oszlopos tagja az *Új Symposion* híres, Sziveri János-vezette harmadik generációjának, bár a folyóiratnak már korábban is, egészen pontosan 1977-től alkalmi szerzője. Több mint húsz évig oktatott a Szegedi Tudományegyetem Filozófia Tanszékén, rövidebb ideig Debrecenben és Kolozsváron is. Jelenleg egyetemi rendes tanár az Újvidéki Egyetem Műszaki Karának Társadalomtudományi Katedráján. 2018 novembere óta a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia levelező tagja.

Utoljára tíz évvel ezelőtt jelent meg önálló kötete magyarországi kiadónál, addig és azóta is az egyetlen. A most megjelenő írásokkal hiányt szeretnénk pótolni. Eleve a műfajok egyike, amit a szerző művel, a *kritikai társadalomelmélet* afféle hiánycikk Magyarországon és a határon túli, egyebek mellett magyar nyelvű régiókban is. Losoncz Alpár az utóbbi tíz évben számos színvonalas tanulmányt közölt – szerbül, horvátul, németül, angolul, franciául, szlovákul. Elsődlegesen közülük szerettünk volna magyarra fordított válogatást összeállítani. Amit az olvasó a kezében tart, az már valami más. Amikor egy szerző öt-tíz évvel az első közlés után újra kezébe vesz egy szöveget, sok mindenre rádöbben: például észreveszi, hogy mi minden került el a figyelmét, hogy bizonyos dolgokat ma már másképp lát és így tovább. Esetünkben is így történt. Miután az eredeti kéziratokat Radics Viktóriával és Kocsis Árpáddal lefordítottuk, Losoncz Alpár jelentősen bővítette azokat. Egy kivétellel mindegyiknek egy korábbi, szerb nyelvű közlés az alapja. Ez a kivétel a legelső fejezet, mely az *emlékezés-*

ről szól: eredetileg sem szerbül, hanem magyarul íródott a közelmúltban. A szerző csak minimális változtatásokat eszközölt rajta.

Losonczi Alpárnak – ezt is beleértve – eddig összesen tizenegy önálló, hét társszerzős és tíz szerkesztett kötete jelent meg. Szerzőként több arca van. A magyarországi olvasó számára leginkább a kimondottan filozofikus arc lehet ismert a Maurice Merleau-Ponty-ról szóló monográfia, valamint azoknak a tanulmányoknak a jóvoltából, amik a *Lábjegyzetek Platónhoz* sorozat kötetében jelentek meg. Magyar nyelven írt szabadságról, barátságról és testvériségről, igazságosságról, hazugságról, akaratról, szeretetről, gyűlöletről, szerb nyelven kevélységről, fősvénységről, lustaságról, egyebekről. Egy második arc a politikai gazdaságtani szerző; Kosta Josifidisszel és másokkal közösen több szerb nyelvű könyvet is összeállított, egyebek mellett a jóléti államról, az áruról, a válságról és a dezindustrializációról. Harmadrészt Losonczi Alpár, miután Szerbiában él kisebbségiként, nem meglepő módon régről érdeklődik a többkultúrájúsággal, az etnikai, nyelvi és vallási sokszínűséggel kapcsolatos elméleti kérdések is; tíz évig szerkesztette Újvidéken a többnyelvű, kimondottan a multikulturalizmus és a nacionalizmus témáira koncentráló *Habitus* folyóiratot. Ezzel egy időben igazgatója volt a Multikulturális Központnak. Negyedik arca az eszmetörténész esszéíró, aki a vajdasági magyar szellemi hagyománnyal és különösen annak baloldali radikális oldalával foglalkozik. Két évvel ezelőtt jelent meg magyar nyelven az újvidéki Forum Könyvkiadónál *A hatalom(nélküliség) horizontja. Hommage à Új Szimpozium* című kötete, amely ezt a munkát foglalja össze. Végül ötödször, Losonczi Alpár a kortárs közéletéről is ír; rendszeresen olvassa föl elméleti igényű kommentárjait, jegyzeteket az Újvidéki Rádió *Szempontra* című műsorában. Alkalmi szerzője az *Autonómia* és a *Mércé*, valamint 2011 előtt az *Origo* portálnak.

Ez a kötet az öt arc egyikét sem, hanem helyette egy hatodikot, a kritikai társadalomelméleti szerzőt mutatja be. Hat fejezetből áll, ezek közül a legtöbb egy-két szerzővel foglalkozik. Beválogattunk Michel Foucault-ról és Giorgio Agambenről szóló tanulmányokat, Antonio Negri-ről és Michael Hardt-ról, Gilles Deleuze-ről, valamint Jean-Jacques Rousseau-ról és Karl Marx-ról is. Ami

egybefűzi a fejezeteket, az a tárgyalt tematika: Losoncz Alpár érdeklődésének középpontjában mindvégig a *hatalom* mibenléte és fajtái, az államhatalom (és a törvénynek való engedelmesség), a biohatalom, a tőke elvont hatalma, valamint velük szoros összefüggésben a válság, az emancipáció és a radikális ellenállás perspektívája áll. Fontos, hogy csupán tematikus összefűződésről van szó. Losoncz Alpár *nem* egy központi tézis mellett érvel. Inkább arra tesz kísérletet, hogy a problematika sokoldalúságát, sokértelműségét, ebből fakadó termékenységet és gazdagságát ragadja meg, és hogy kétségbe vonja az egyszerűsítő ítéleteket. Ebből fakadóan a fejezetek tetszőleges sorrendben olvashatóak, akár külön-külön is. De akárhog is olvassuk őket, mindenképpen provokatívak, gondolatébresztőek lesznek.

Tóth Szilárd János

TARTALOM

Előszó helyett	5
Szerkesztői előszó	13
A jövő az emlékezetben	17
A neoliberalizáció archeológiája és genealógiája	45
Az immanencia politizációja; politizáció az immanencia révén ...	111
A radikális szembeszegülés két stratégiája: Rousseau és Marx	168
Lelkiismeret és engedelmesség	236
Tőke, válság; homeopátia?	308